

Tomasz Demendecki

Wpływ wspólnotowego prawa procesowego cywilnego na ewolucję instytucji „pomocy prawnej” w polskim międzynarodowym postępowaniu cywilnym w świetle Kodeksu postępowania cywilnego

---

Palestra 58/1-2(661-662), 57-63

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

WPŁYW WSPÓLNOTOWEGO PRAWA PROCESOWEGO CYWILNEGO NA EWOLUCJĘ INSTYTUCJI „POMOCY PRAWNEJ” W POLSKIM MIĘDZYNARODOWYM POSTĘPOWANIU CYWILNYM W ŚWIETLE KODEKSU POSTĘPOWANIA CYWILNEGO

Zmiany dokonane w polskiej ustawie z 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego¹, w szczególności ustawą z 5 grudnia 2008 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw², służyć miały reformie zawartej w części czwartej Kodeksu postępowania cywilnego regulacji międzynarodowego postępowania cywilnego oraz dostosowaniu jej do odpowiednich regulacji wspólnotowych. Obowiązujące dotychczas unormowanie międzynarodowego postępowania cywilnego pochodziło bowiem z okresu uchwalenia Kodeksu postępowania cywilnego i od tego czasu nie było poddawane poważniejszym zmianom. Chociaż unormowanie to – zważywszy na czas, w którym zostało przyjęte – zasługiwało na wysoką ocenę i stanowiło rzadki w skali europejskiej przykład kompletnej regulacji w jednym akcie prawnym zagadnień składających się na międzynarodowe prawo postępowania cywilnego, to nie odpowiadało ono jednak potrzebom współczesnego transgranicznego obrotu prawnego. Konieczność zmiany tego unormowania była dostrzegana w doktrynie od dłuższego czasu³.

Po przystąpieniu Rzeczypospolitej Polskiej do Unii Europejskiej potrzeba nowej regulacji międzynarodowego prawa postępowania cywilnego stała się jeszcze bardziej odczuwalna. Z jednej strony chodziło o harmonizację prawa krajowego z rozwiązaniami przyjętymi w prawie wspólnotowym, składającymi się na europejskie prawo procesowe cywilne, a z drugiej strony o stworzenie takich unormowań w polskim Kodeksie postępowania cywilnego, które we właściwy sposób uzupełnią – tam, gdzie jest to konieczne – przepisy prawa europejskiego.

Podstawowym założeniem przyjętym przez ustawodawcę w omawianym procesie było dążenie do daleko idącego zbliżenia przepisów Kodeksu postępowania cywilnego zawartych w części czwartej do regulacji prawa wspólnotowego, w tym w szczególności: rozporządzenia Rady (WE) nr 44/2001 z 22 grudnia 2000 r. w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i han-

---

¹ Dz.U. nr 43, poz. 296 ze zm. – dalej jako k.p.c.

² Dz.U. nr 234, poz. 1571.

³ J. Ciszewski, *Przeprowadzanie dowodów w sprawach cywilnych i handlowych w państwach Unii Europejskiej. Komentarz*, Warszawa 2005; K. Weitz, *Współpraca państw członkowskich Unii Europejskiej w zakresie przeprowadzania dowodów w sprawach cywilnych lub handlowych*, KPP 2005, z. 2; E. Wierzbowski, *Międzynarodowy obrót prawny w sprawach cywilnych*, Warszawa 1971.

dlowych⁴; rozporządzenia Rady (WE) nr 2201/2003 z 27 listopada 2003 r. dotyczącego jurysdykcji oraz uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawach małżeńskich oraz w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej uchylającego rozporządzenie (WE) nr 1347/2000⁵; rozporządzenia nr 1393/2007 Parlamentu Europejskiego i Rady z 13 listopada 2007 r. dotyczącego doręczania w państwach członkowskich dokumentów sądowych i pozasądowych w sprawach cywilnych i handlowych („doręczanie dokumentów”) oraz uchylającego rozporządzenie Rady (WE) nr 1348/2000⁶ czy rozporządzenia Rady (WE) nr 1206/2001 z 28 maja 2001 r. w sprawie współpracy między sądami państw członkowskich w przeprowadzeniu dowodów w sprawach cywilnych lub handlowych⁷.

W podejmowanych pracach legislacyjnych uwzględniono ponadto okoliczność, że przepisy prawa krajowego będą miały zastosowanie również w stosunkach z państwami trzecimi spoza Unii Europejskiej, także z tymi, z którymi nie łączy Rzeczypospolitej Polskiej umowy międzynarodowe.

Termin „pomoc prawna” w polskim systemie prawnym używany jest od dawna, jednak w różnych znaczeniach. W szczególności ustawa z 2 maja 1982 r. – Prawo o adwokaturze⁸, jak też ustawa z 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych⁹, odnoszą jednoznacznie to pojęcie do czynności obejmujących udzielanie porad prawnych, sporządzanie opinii prawnych oraz występowanie przed sądami i urzędami, a podejmowanych przez adwokata lub radcę prawnego na rzecz podmiotów prawa, w tym przedsiębiorców. Z kolei rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu¹⁰ oraz rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego ustanowionego z urzędu¹¹ odnoszą pojęcie „pomoc prawna” wyłącznie do zastępstwa prawnego strony, dla której ustanowiono pełnomocnika lub obrońcę z urzędu. Nieścisłości w tym względzie zawiera także Kodeks postępowania cywilnego, który w zależności od działu nadaje określeniu „pomoc prawna” różne znaczenia (por. nazwę działu II tytułu V księgi I k.p.c. oraz nazwę tytułu IV księgi II części IV k.p.c.)¹².

Zasadnicze znaczenie jako podstawa prawna udzielenia pomocy prawnej w międzynarodowym postępowaniu cywilnym mają przepisy prawa wspólnotowego i umów międzynarodowych. Jednakże, jak podkreśla się w literaturze, brak umowy międzynarodowej w tym przedmiocie nie powinien z reguły stanowić przeszkody do udzielenia

⁴ Dz. Urz. WE L 12 z 16 stycznia 2001 r., s. 1; Dz. Urz. UE polskie wydanie specjalne, rozdz. 19, t. 4, s. 42.

⁵ Dz. Urz. UE L 338 z 23 grudnia 2003 r., s. 1; Dz. Urz. UE polskie wydanie specjalne, rozdz. 19, t. 6, s. 243.

⁶ Dz. Urz. UE L 324 z 10 grudnia 2007 r., s. 79.

⁷ Dz. Urz. WE L 174 z 27 czerwca 2001 r., s. 1; Dz. Urz. UE polskie wydanie specjalne, rozdz. 19, t. 4, s. 121.

⁸ Tekst jedn. Dz.U. z 2009 r. nr 146, poz. 1188 ze zm.

⁹ Tekst jedn. Dz.U. z 2010 r. nr 10, poz. 65 ze zm.

¹⁰ Dz.U. nr 163, poz. 1348 ze zm.

¹¹ Dz.U. nr 163, poz. 1349 ze zm.

¹² K. Gonera, (w:) A. Wróbel (red.), *Stosowanie prawa Unii Europejskiej przez sądy*, Kraków 2005, s. 756 i n.; J. Gołaczyński, *Współpraca sądowa w sprawach cywilnych i handlowych w Unii Europejskiej*, Warszawa 2007, s. 155 i n.

pomocy prawnej¹³. Istotne znaczenie w tym względzie mają przede wszystkim regulacje zawarte w rozporządzeniu nr 1393/2007 Parlamentu Europejskiego i Rady; rozporządzeniu Rady (WE) nr 1206/2001. Postanowienia w zakresie trybu porozumiewania się sądów w sprawach pomocy prawnej zawarte są także w wielu umowach międzynarodowych, których Polska jest stroną. Zob. m.in.: konwencja lugańska z 30 października 2007 r. o jurysdykcji i uznawaniu oraz wykonywaniu orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych i handlowych¹⁴; konwencja haska z 1 marca 1954 r. dotycząca procedury cywilnej¹⁵; konwencja haska z 15 listopada 1965 r. o doręczaniu za granicą dokumentów sądowych i pozasądowych w sprawach cywilnych lub handlowych¹⁶; konwencja haska z 18 marca 1970 r. o przeprowadzaniu dowodów za granicą w sprawach cywilnych lub handlowych¹⁷.

Z treści art. 1130 i n. k.p.c. wynika, że określenie „pomoc prawna” obejmuje składanie i realizację wniosków rekwizycyjnych o przeprowadzenie dowodów i o doręczenie pism za granicą, jak również dokonywanie innych czynności postępowania cywilnego (w szczególności dostarczanie zaświadczeń, odpisów i wyciągów z akt urzędowych, przedmiotów, informacji o istnieniu dowodów, wskazywanie świadków, doręczanie pism pozasądowych)¹⁸, co jednocześnie koresponduje z oznaczeniem czynności związanych z obrotem prawnym z zagranicą używanym w rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z 28 stycznia 2002 r. w sprawie szczegółowych czynności sądów w sprawach z zakresu międzynarodowego postępowania cywilnego oraz karnego w stosunkach międzynarodowych¹⁹, wydanego na podstawie art. 41 § 2 ustawy z 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych²⁰. Por. także art. 1131¹ k.p.c.

Według doktryny pomoc prawna nie obejmuje natomiast wykonania przez sąd krajowy, sporządzonego przez sąd zagraniczny, wniosku o wykonanie orzeczenia tego sądu w przedmiocie zabezpieczenia powództwa czy wydania majątku spadkowego spadkobiercy zamieszkałemu za granicą²¹. Co do niejednoznaczności przedmiotowego określenia por. również dyrektywę Rady 2003/8/WE z 27 stycznia 2003 r. o usprawnieniu dostępu do wymiaru sprawiedliwości w sporach transgranicznych poprzez ustanowienie minimalnych wspólnych zasad odnoszących się do pomocy prawnej w sporach o tym charakterze²².

Uprawnienia sądów do doręczania pism oraz przeprowadzania czynności dowo-

¹³ T. Demendecki, (w:) A. Jakubecki (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, wyd. 4, LEX, Warszawa 2010, s. 1372 i n.

¹⁴ Dz. Urz. UE L 147 z 10 czerwca 2009 r., s. 5.

¹⁵ Dz.U. z 1963 r. nr 17, poz. 90 ze zm.

¹⁶ Dz.U. z 2000 r. nr 87, poz. 968.

¹⁷ Dz.U. z 2000 r. nr 50, poz. 582.

¹⁸ J. Ciszewski, (w:) T. Ereciński (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Część czwarta. Przepisy z zakresu międzynarodowego postępowania cywilnego. Część piąta. Sąd polubowny (arbitrażowy)*, t. 5, wyd. 3, LexisNexis, Warszawa 2009, s. 350; T. Demendecki, (w:) A. Jakubecki (red.), *Kodeks*, s. 1546. Por. odmiennie K. Piasecki, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz do artykułów 1096–1217 k.p.c. oraz aktów prawnych UE regulujących międzynarodowe postępowanie cywilne*, t. III, wyd. 4, C.H. Beck, Warszawa 2007, s. 91 i n.

¹⁹ Dz.U. nr 17, poz. 164 ze zm.

²⁰ Dz.U. nr 98, poz. 1070 ze zm.

²¹ T. Demendecki, (w:) A. Jakubecki (red.), *Kodeks*, s. 1546.

²² Dz. Urz. WE L 26 z 31 stycznia 2003 r., s. 41.

dowych z reguły ograniczają się do terytorium państwa, w którym sądy te mają swą siedzibę. Dlatego w wypadkach, gdy zachodzi konieczność przeprowadzenia tych czynności za granicą, z reguły istnieje obowiązek zwrócenia się do organów innego państwa o udzielenie pomocy prawnej (wyjątek stanowi możliwość zwrócenia się do przedstawicielstwa dyplomatycznego lub urzędu konsularnego własnego państwa o udzielenie pomocy prawnej przez dokonanie określonej czynności wobec własnego obywatela zamieszkałego za granicą).

Kodeks postępowania cywilnego w zakresie przeprowadzania dowodów i dokonywania innych czynności oraz doręczania pism sądowych oraz pozasądowych statuuje zasadę bezpośredniego porozumiewania się sądu orzekającego z sądami i innymi organami wezwanymi państwa obcego, a także polskimi przedstawicielstwami dyplomatycznymi i urzędami konsularnymi. Przedstawiona reguła podlega ograniczeniu bądź wyłączeniu tylko na podstawie przepisów szczególnych (por. art. 1132–1133¹ k.p.c.).

Zob. także postanowienie SN z 5 listopada 1976 r., III CRN 160/76, OSP 1977, z. 7–8, poz. 134, z głosą J. Ciszewskiego.

Wskazany mechanizm nie wyklucza zarazem korzystania z innych sposobów przesyłania wniosków o udzielenie międzynarodowej pomocy prawnej w zakresie przeprowadzania dowodów (art. 1131 § 2 k.p.c.). W szczególności przekazanie może nastąpić w każdy nadający się do tego sposób (przy użyciu wszelkich technologii komunikacyjnych), jeżeli dokument otrzymany pod względem treści dokładnie odpowiada dokumentowi wysłanemu, a wszystkie zawarte w nim dane są czytelne.

Wykonanie wniosku rekwizycyjnego co do zasady następuje według prawa państwa wezwanego.

Ze względu na brak wyraźnego sformułowania w art. 1131 § 1 k.p.c., uzależniającego dopuszczalność zgłoszenia przez sąd polski wniosku rekwizycyjnego od toku postępowania przed tym organem, za dopuszczalne należy uznać także wystąpienie z przedmiotowym wnioskiem przez sąd działający z inicjatywy innego organu (por. art. 1192 k.p.c.).

W celu umożliwienia obecności przy przeprowadzaniu dowodu lub udziału w tej czynności, o ile nie sprzeciwia się to prawu państwa wezwanego, sędziego wyznaczonego, biegłego, strony lub ich przedstawicieli (w tym pełnomocników), sąd polski może wnosić o bezpośrednie zawiadomienie o miejscu i czasie przeprowadzenia dowodu przez właściwy organ (art. 1131 § 3 i 4 k.p.c.). Omawiane rozwiązanie wyraźnie dokonuje dystynkcji pomiędzy pojęciami „obecność przy przeprowadzaniu dowodu” oraz „udział w czynności dowodowej”. Obecność przy przeprowadzaniu dowodu oznacza bierne obserwowanie przebiegu przeprowadzania dowodu, udział w jego przeprowadzaniu obejmuje zaś aktywne współdziałanie w dokonywaniu przedmiotowej czynności. Realizacja wymienionych uprawnień jest możliwa na podstawie zawiadomienia o czasie i miejscu przeprowadzenia dowodu dokonywanego przez wezwany organ państwa obcego. Termin, w jakim stosowne zawiadomienie powinno być dokonane, określa prawo państwa wezwanego; jednakże powinien być on na tyle odległy, by zapewnić dotarcie informacji w odpowiednim czasie do adresata i w konsekwencji rzeczywiste zrealizowanie przewidzianych uprawnień. Dyspozycja art. 1131 § 3 i 4 k.p.c. nie stanowi przeszkody dla wydania samodzielnego zawiadomienia przez sąd wezwany, gdy taką możliwość przewiduje jego prawo wewnętrzne.

Możliwość obecności albo udziału przedstawiciela sądu krajowego (sędziego wyznaczonego lub biegłego) przy przeprowadzaniu dowodu nie ma charakteru bezwzględniego, nie może być bowiem sprzeczna z prawem państwa wezwanego.

Za zgodą państwa wezwanego dopuszczalne jest przeprowadzenie na jego terytorium dowodu bezpośrednio przez sąd orzekający lub sędziego wyznaczonego, pod warunkiem niestosowania środków przymusu (art. 1131 § 5 k.p.c.). Przedstawione rozwiązanie pozwala na zachowanie zasady bezpośredniości postępowania dowodowego i powoduje, że zarówno samo przeprowadzenie dowodu, jak i jego późniejsza ocena są dokonywane zasadniczo na podstawie tego samego prawa procesowego (państwa wzywającego). Wyłączenie przy tym dopuszczalności stosowania środków przymusu jest konsekwencją działania sądu orzekającego lub sędziego wyznaczonego na terytorium obcego państwa. Kodeks nie dopuszcza jednocześnie w omawianym przypadku możliwości stosowania środków przymusu przewidzianych prawem państwa wezwanego (także przez jego organy). Ponadto państwo wezwane nie może zwolnić sądu wzywającego od respektowania wskazanego zakazu. Niedopuszczalność stosowania środków przymusu dotyczy wszystkich środków dowodowych.

W wypadkach wskazanych w Kodeksie postępowania cywilnego przeprowadzenie dowodu (którego charakter się temu nie sprzeciwia) za granicą będzie mogło nastąpić przy użyciu urządzeń technicznych, umożliwiających obecność lub udział w dokonaniu tej czynności albo jej dokonanie na odległość, w szczególności w drodze telekonferencji albo wideokonferencji (art. 1131 § 6 k.p.c.)²³. Por. także art. 1135² k.p.c. w zw. z art. 235 k.p.c.

Obowiązywanie reguł analogicznych do omawianych przewidział ustawodawca, w razie gdy sąd lub inny organ państwa obcego wystąpi o przeprowadzenie dowodu lub doręczenie pisma na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.

W świetle art. 1135 § 1 k.p.c. pomocy prawnej na terytorium Polski, na wniosek organów zagranicznych, udzielają sądy krajowe. Właściwe w tym zakresie są sądy rejonowe, w których okręgu ma być przeprowadzony dowód lub ma nastąpić doręczenie pisma. W literaturze reprezentowany jest pogląd, że ze względu na to, iż wniosek o udzielenie pomocy prawnej pochodzić musi wyłącznie od podmiotów wskazanych w dyspozycji art. 1135 § 1 k.p.c., niedopuszczalne jest wykonanie wniosku o udzielenie pomocy prawnej pochodzącego od zagranicznego sądu polubownego czy też zagranicznej osoby fizycznej²⁴. Por. postanowienie SN z 9 lutego 1999 r., I CKN 887/98, OSNC 1999, nr 10, poz. 172. Przyjmuje się także, że wniosek o udzielenie pomocy prawnej powinien pozostawać w ścisłym związku z postępowaniem przed organem zagranicznym. Sąd polski może odmówić udzielenia pomocy prawnej w sprawie należącej do wyłącznej jurysdykcji sądów polskich.

W zakresie wykonywania wniosków sądów lub innych organów państw obcych o udzielenie pomocy prawnej utrzymano w znowelizowanym Kodeksie postępowania cywilnego zasadę, że następuje to według prawa polskiego, ale możliwe jest zastosowanie także innego sposobu przeprowadzenia dowodu lub doręczenia niż przewidziany w prawie polskim, jeżeli wnioskuje o to sąd lub inny organ państwa obcego,

²³ Szerzej na ten temat M. Muliński, M. Krakowiak, *Przesłuchanie świadka w postępowaniu cywilnym za pomocą środków nowoczesnej techniki – postulat de lege ferenda*, „Przeгляд Sądowy” 2005, nr 3, s. 64 i n.

²⁴ J. Ciszewski, (w:) T. Ereciński (red.), *Kodeks*, s. 396.

a przedmiotowy sposób wykonania wniosku nie jest zakazany przez prawo polskie i nie jest sprzeczny z podstawowymi zasadami polskiego porządku prawnego (art. 1135¹ § 1 k.p.c.). Por. także: postanowienie SN z 21 lutego 1979 r., I CR 23/79, niepubl.; postanowienie SN z 7 maja 1980 r., IV CR 116/80, OSNC 1980, nr 11, poz. 220; postanowienie SN z 26 listopada 1981 r., IV CR 422/81, OSNC 1982, nr 5–6, poz. 85.

Ustawa procesowa zakłada ponadto uregulowanie sytuacji, w której adresat odmawia przyjęcia pisma, do którego nie dołączono tłumaczenia na język polski, jak również kwestii kosztów związanych z wykonaniem przez sąd polski wniosku o pomoc prawną (art. 1135¹ § 2 i 3 k.p.c.).

Jak wykazuje powyższa analiza, rozwiązania przyjęte w polskim Kodeksie postępowania cywilnego nie tylko są wzorowane na postanowieniach prawa europejskiego, ale w kwestiach szczegółowych stanowią ich uzupełnienie. Ma to służyć zapewnieniu możliwości praktycznego stosowania rozwiązań wynikających przede wszystkim z przepisów rozporządzenia nr 1206/2001 Rady (WE) i rozporządzenia nr 1393/2007 Parlamentu Europejskiego i Rady. W tym kontekście zaprezentowane zmiany ustawowe należy oceniać zdecydowanie pozytywnie, jako wpływające znacząco na podniesienie efektywności sądowej współpracy transgranicznej w ramach pomocy prawnej. Reguły współpracy sądowej w sprawach cywilnych są bowiem oparte na równej wartości i pozycji systemu sądownictwa w poszczególnych państwach.

Summary

Tomasz Demendecki

THE INFLUENCE OF THE EUROPEAN UNION LAW OF CIVIL PROCEDURE
ON THE EVOLUTION OF THE INSTITUTION OF „MUTUAL ASSISTANCE”
IN THE POLISH INTERNATIONAL CIVIL PROCEDURE
IN THE LIGHT OF THE CODE OF CIVIL PROCEDURE

The present article attempts to establish the scope of the influence of the European Union law of civil procedure on the evolution of the institution of „mutual assistance” in the Polish international civil procedure in the light of the Code of Civil Procedure.

As a result of a thorough analysis of the institution in question, the author arrives at the conclusion that the adopted solutions which have been valid in the Polish Code of Civil Procedure since July 1, 2009, are not only modelled on the European law regulations, but they also supplement them in detailed issues. It is supposed to ensure the possibility of practical application of the solutions stemming mainly from the following regulations: the Council Regulation (EC) No. 1206/2001 of 28 May 2001 on cooperation between the courts of the Member States in the taking of evidence in civil or commercial matters (Official Journal of the European Communities L 174 of 27 June 2001, p. 1) and the Regulation (EC) No. 1393/2007 of the European Parliament and of the Council of 13 November 2007 on the service in the Member States of judicial and extrajudicial documents in civil or commercial matters („service of documents”), and repealing Council Regulation (EC) No 1348/2000 (Official Journal of the European Communities L 324 of December 10 2007, p. 79).

In this context, the presented amendments to regulations are to be considered as positive and greatly contributing to the improvement of the efficiency of judicial cross-border cooperation within the scope of mutual assistance. The rules of judicial cooperation in civil matters are based the equal importance and status of judicial systems in particular states.

KEY WORDS: mutual assistance, international civil procedure, taking of the evidence, service of judicial documents, letter rogatory, European law of civil procedure

POJĘCIA KLUCZOWE: pomoc prawna, międzynarodowe postępowanie cywilne, przeprowadzanie dowodów, doręczanie pism procesowych, wnioski rekwizycyjny, europejskie prawo procesowe cywilne